

Immanuel Kant, *Kritika čistého rozumu*

Předmluva k druhému vydání, B XII-XIV

Když *Galilei* nechal valit po nakloněné rovině koule s tíží, kterou sám zvolil, právě tak jako když *Torricelli* nechal vzduchu nést určitou hmotnost, jejíž velikost pokládal za rovnou předem známé hmotnosti vodního sloupce, a právě tak když ještě později *Stahl* proměňoval kovy ve vápenec a ten opět v kovy tím, že jim něco odnímal a opět vracel, svitlo všem přírodovědcům. Pochopili, že rozum nahlíží jen to, co sám podle svého plánu vytváří, že musí s principy svých soudů postupovat vpřed podle neměnných zákonů a nutit přírodu, aby odpovídala na jeho otázky, a nesmí se jí jenom nechat vodit jako na vodítku. Náhodná pozorování, učiněná bez jakéhokoli předem daného plánu, spolu totiž jinak nesouvisí v žádném nutném zákoně, který ovšem rozum hledá a vyžaduje. Rozum musí přistupovat k přírodě v jedné ruce se svými principy a jen tehdy, když se jevy s nimi shodují, mohou platit za zákony, a v druhé ruce s experimentem, který na základě těchto zákonů vymyslel. Činí tak sice proto, aby se mu od přírody dostalo poučení, avšak nikoli v roli žáka, který si nechá namluvit vše, co učitel chce, nýbrž v roli povolaného soudce, který nutí svědky, aby odpovídali na otázky, které jim předkládá. A tak dokonce i fyzika vděčí za onu tak prospěšnou revoluci ve způsobu svého myšlení pouze nápadu, že rozum má hledat v přírodě (nikoli ji přibásňovat) to, co se od ní musí učit a o čem by sám o sobě nic nevěděl, pouze v souladu s tím, co do ní sám vkládá. Teprve tím byla přírodověda uvedena na spolehlivou cestu vědy, když předtím po tolik staletí nebyla ničím víc než pouhým tápáním.